

Dalibor Savić, Milena Karapetrović, Ivana Zečević, Nataša Vučenović i Dijana Zrnić

**Stanje i perspektive integracije rodne dimenzije u
istraživačke i nastavne sadržaje na Univerzitetu u Banjoj Luci**

Banja Luka, maj 2023.

SADRŽAJ

Uvod	1
1. O značaju integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje	4
2. Rezultati analize integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje	9
3. Rezultati analize integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje	15
3.1. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Fakultet političkih nauka	17
3.2. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Filozofski fakultet	19
3.3. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Filološki fakultet	21
3.4. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Pravni fakultet	23
3.5. Smjernice za unapređenje integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje	24
Zaključna razmatranja	26
Literatura	28
Prilog 1	30
Prilog 2	31

UVOD

Poštovane kolegice i kolege, pred vama se nalazi prva studija o stanju i perspektivama integracije rodne perspektive u istraživačke i nastavne sadržaje na Univerzitetu u Banjoj Luci. Ona je nastala kao rezultat realizacije mjera koje su zacrtane Akcionim planom za rodnu ravnopravnost Univerziteta u Banjoj Luci za period 2022-2026. godinu (Tabela 1) i kao takva predstavlja osnovu za

Tabela 1: Akcioni plan za integraciju rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na UNIBL za period 2022-2026.

Интеграција родне димензије у истраживачке и наставне садржаје				
Cilj	Indikatori	Mjere	Sprovođenje i podrška	Odgovorni organi
Ugraditi rodnu dimenziju u istraživački i nastavni sadržaj.	Do 2023. godine uspostaviti institucionalni sistem za praćenje ugrađenosti rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje.	<ul style="list-style-type: none"> • Uspostaviti institucionalni sistem analize i praćenja rodne dimenzije u istraživačkim i nastavnim sadržajima. • Kreirati indikatore za praćenje integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje. • Uspostaviti tim koji će odraditi prvu analizu trenutnog stanja. • Sprovesti prvu analizu stepena integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje. • Predložiti konkretne mjere za poboljšanje. 	<p>Sprovođenje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prorektor za ljudske i materijalne resurse • Savjetodavni odbor za rodnu ravnopravnost • Fakulteti • Istraživači i nastavno osoblje <p>Pomoćno tijelo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Univerzitetski računarski centar 	<p>Donosioci odluka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rektor • Prorektor za ljudske i materijalne resurse • Prorektor za nastavu i studentska pitanja • Prorektor za naučnoistraživački rad i razvoj Univerziteta • Senat
	<p>Do 2024. godine završena prva analiza stepena integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje.</p> <p>Do 2026. godine završena druga analiza stepena integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje.</p> <p>Do 2026. godine povećanje stepena integrisanosti rodne dimenzije u nastavne sadržaje.</p> <p>Do 2026. godine, najmanje 20% nastavnog osoblja pohađalo je edukaciju o rodnoj dimenziji u nastavnim sadržajima.</p>	<p>Podsticati i obezbijediti mehanizme podrške za uključivanje rodne dimenzije u nastavne sadržaje.</p> <p>Obrazovne sesije o rodnoj dimenziji u nastavnim sadržajima, uključujući prepoznavanje rodni predrasuda i stereotipa.</p> <p>Nadogradnje nastavnih planova i programa radi uključivanja rodne dimenzije.</p> <p>Vannastavne aktivnosti na uvođenju aspekata rodne ravnopravnosti u nastavne sadržaje u različitim disciplinama.</p>	<p>Sprovođenje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prorektor za ljudske i materijalne resurse • Savjetodavni odbor za rodnu ravnopravnost • Fakulteti • Istraživači i nastavno osoblje <p>Podrška:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Centar za cjeloživotno učenje na Filozofskom fakultetu 	<p>Donosioci odluka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rektor • Prorektor za ljudske i materijalne resurse • Prorektor za nastavu i studentska pitanja • Prorektor za naučnoistraživački rad i razvoj Univerziteta • Senat

Izvor: Akcioni plan za rodnu ravnopravnost UNIBL za period 2022-2026. godina

dalje razvijanje i implementaciju mehanizama podrške za uključivanje rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na UNIBL. Pri tome prvenstveno ciljamo na činjenicu da se po završetku ove studije na UNIBL još uvijek nije završio proces uspostavljanja cjelovitog institucionalnog sistema za prikupljanje i praćenje rodno relevantnih podataka (između ostalih i onih podataka koji se odnose na stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje). U tom kontekstu, članovi i članice Savjetodavnog odbora za rodnu ravnopravnost UNIBL su odlučili da djeluju proaktivno i putem konkursne procedure od Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine obezbijedili su sredstva za realizaciju projekta „Odgovorno istraživanje i inovacije“. Dio navedenih sredstava iskorišten je i za realizaciju ove studije.

Pri formiranju istraživačkog tima za realizaciju studije vodilo se računa o tome da su u pitanju istraživači i istraživačice koji su poznavaoi rodne dimenzije društvenosti, kao i aktuelnog stanja rodne dimenzije društvenosti na UNIBL. Kao vođa tima izabran je doc. dr Dalibor Savić sa Fakulteta političkih nauka, a članice tima bile su prof. dr Milena Karapetrović i prof. dr Ivana Zečević sa Filozofskog fakulteta, doc. dr Nataša Vučenović sa Filološkog fakulteta i doc. dr Dijana Zrnić sa Pravnog fakulteta. Na prvom sastanku tima postignut je dogovor da će studijom biti obuhvaćeni isključivo fakulteti sa kojih dolaze njegovi članovi i članice, tj. da će istraživanje imati izviđajni karakter. Tu odluku su uslovia dva osnovna razloga. Prvi je već navedeno odsustvo cjelovitog institucionalnog sistema za prikupljanje i praćenje rodno relevantnih podataka, tj. nedostatak ljudskih i materijalnih resursa koji bi omogućili realizaciju istraživanja na nivou svih organizacionih jedinica UNIBL. Drugi razlog je bila svijest istraživačkog tima da je na većini organizacionih jedinica UNIBL prisutan izuzetno nizak nivo integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje. Iz te perspektive smatramo da je izbor izviđajnog formata istraživanja, tj. svođenje obima studije isključivo na navedene fakultete društvenih i humanističkih nauka, bila pragmatična, a ne diskriminirajuća odluka. Na osnovu istih argumenata istraživački tim je na drugom sastanku odlučio da će se planirana studija ograničiti na prvi ciklus studija. Dodatni razlog za tu odluku bili su argumenti da je u pitanju ciklus studija na kojem studenti i studentkinje stiču temeljna saznanja o određenoj akademskoj oblasti, odnosno najmasovniji ciklus studija. Drugim riječima, smatrali smo da je to ciklus studija gdje bi integracija rodne dimenzije u nastavne sadržaje trebala da bude najizraženija. Izuzetak u tom smislu

bi mogle da budu jedino studije drugog i/ili trećeg ciklusa, koje bi u manjoj ili većoj mjeri bile fokusirane na rodnu dimenziju društvenosti.

Nadamo se da će ova studija predstavljati značajan doprinos u promociji i institucionalizaciji integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na UNIBL, jer pored deskriptivne, ona sadrži i emancipatorsko-transformativnu komponentu. Drugim riječima, pored uvida u postojeće stanje integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na UNIBL nastojali smo i da predstavimo smjernice za njegovo poboljšanje. Te smjernice su prvenstveno usmjerene ka promociji rodne osjetljivosti u akademskoj zajednici Univerziteta u Banjoj Luci, a pretežno su zasnovane na etičkim standardima karakterističnim za evropski istraživački prostor. Poznavanje, poštovanje i primjena pomenutih etičkih standarda nadilazi disciplinarne podjele i sve češće će predstavljati i nužan preduslov za dobijanje istraživačkih grantova. Usljed navedenog trudili smo se da prilikom predstavljanja pomenutih smjernica uobzirimo i specifične razlike između naučnih oblasti, pa se nadamo da će ova studija biti od koristi kolegamicama i kolegama zainteresovanim za učešće u konkursnim procedurama evropskih i drugih istraživačkih fondova.

Autor i autorke,

Banja Luka, maj 2023. godine

1. O ZNAČAJU INTEGRACIJE RODNE DIMENZIJE U ISTRAŽIVAČKE I NASTAVNE SADRŽAJE

Integracija rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje je temeljni preduslov za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u akademskoj zajednici. U pitanju su međusobno uslovljene kategorije, tj. kroz integraciju rodne dimenzije u istraživačke sadržaje podstiče se i integracija rodne dimenzije u nastavne sadržaje i obrnuto. Sprovođenje integracije pomenutih kategorija u akademski prostor predstavlja specifičnu javnu politiku koja je usmjerena ka prevazilaženju rodnih nejednakosti među istraživačima i istraživačicama i nastavnicima i nastavnicama, ali i u širem društvenom kontekstu. Akademski prostor nije svijet za sebe, već instanca koja u velikoj mjeri utiče na oblikovanje javnog mnjenja i politika, a samim tim i društvene stvarnosti. U tom smislu, integracija pomenutih kategorija u akademski prostor istovremeno predstavlja civilizacijsku tekovinu, ali i ključan preduslov za unapređenje pravednosti i kvaliteta naučnoistraživačkih i nastavnih procesa na univerzitetima.

Integracija rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje u širem društvenom kontekstu predstavlja civilizacijsku tekovinu koja počiva na rezultatima višedecenijske borbe za uspostavljanje rodne ravnopravnosti, tj. nizu međunarodnih dokumenata kojima je garantovana pomenuta sfera ljudskih prava i osnovnih sloboda:

- Opšte deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. godine – prema kojoj se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, što između ostalog podrazumijeva i pravo na jednakost bez obzira na pol (UN 1948, član 2);
- Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) iz 1979. godine – kojom se obavezuju države potpisnice da će da uklone svaki oblik diskriminacije žena na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, pri čemu se u članu 10. posebna pažnja poklanja jednakom pravu žena na obrazovanje i karijere (Agencija za ravnopravnost polova BiH , 139-140);
- Pekinške deklaracije i Platforme za akciju iz 1995. godine – koja je fokusirana na konkretne mjere za osnaživanje žena, između ostalog i na kreiranje obrazovnog okruženja koje neće promovisati rodne stereotipe (BDPfA 1995, 25-34);

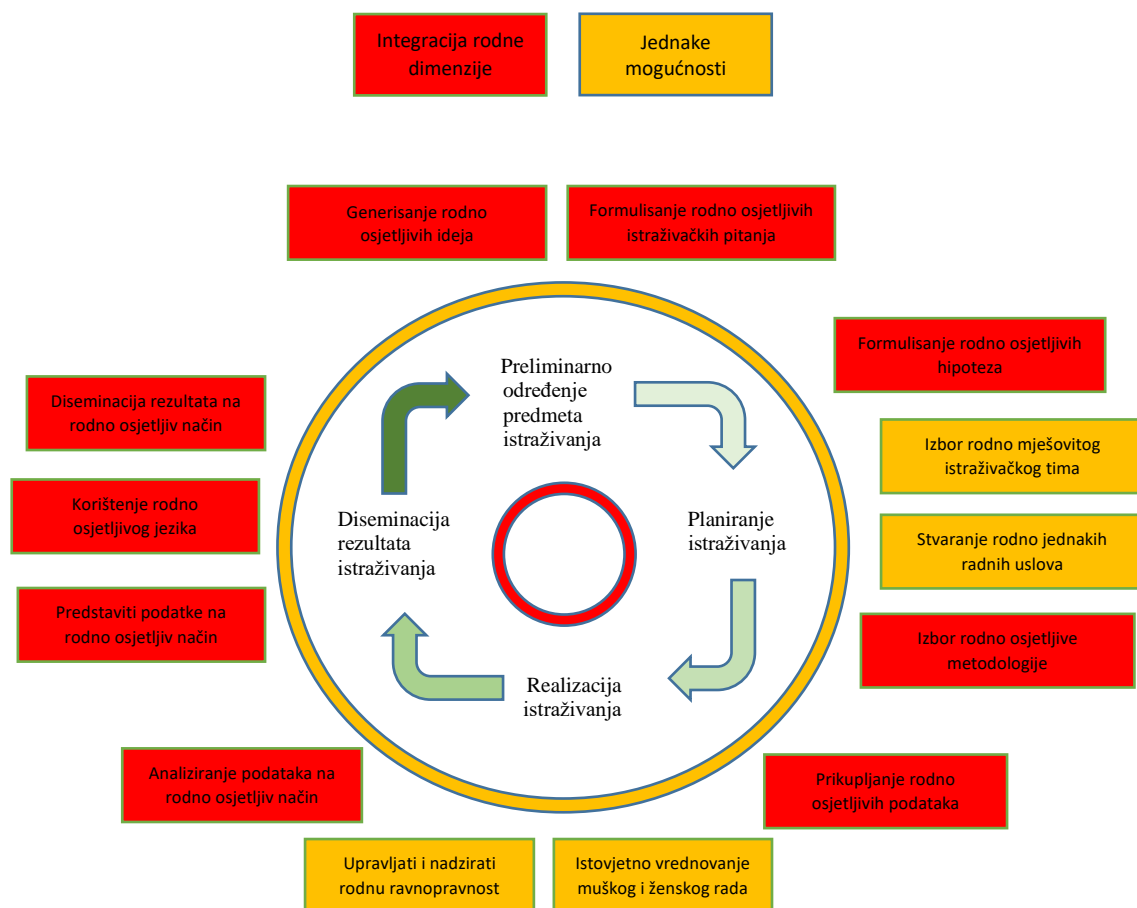
- Milenijumskih razvojnih ciljeva iz 2000. godine – kojom se u okviru 3. cilja ističe potreba za postizanjem rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena u svim sferama društvenosti (United Nations Millennium Declaration, 2000);
- Istanbulske konvencije iz 2011. godine – koja je fokusirana na sprječavanje nasilja nad ženama, ali referiše i na širi kontekst promocije i implementacije osnaživanja žena i borbe protiv rodni predrasuda i stereotipa (Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja, 2011);
- Agende 2030 za održivi razvoj iz 2015. godine – kojom se u okviru 4. i 5. cilja promovišu inkluzivno i kvalitetno obrazovanje, odnosno rodna ravnopravnost i osnaživanje žena (UNDP 2020, 72-74).

Bosna i Hercegovina je potpisnica prethodno navedenih dokumenata, tj. obavezala se na poštovanje načela i odredbi koje su njima definisane. Rodna ravnopravnost je zagantovana Ustavom Bosne i Hercegovine i Ustavom Republike Srpske. Takođe, rodna ravnopravnost u BiH je zagantovana i Zakonom o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini u kojem se, između ostalog, nalaže uspostavljanje obrazovnog sistema bez „nastavnih programa koji sadrže stereotipnu društvenu ulogu muškarca i žene, a za posljedicu imaju diskriminaciju i nejednakost polova (Službeni glasnik br. 32 2010, 3-4). Odredbe o rodnoj ravnopravnosti su inkorporirane i u Zakon o visokom obrazovanju Republike Srpske (član 4), kao i u Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju Republike Srpske (član 6). Pored toga, odredbe o rodnoj ravnopravnosti su inkorporirane i u Statut Univerziteta u Banjoj Luci (član 13), a u decembru 2021. godine Senat Univerziteta u Banjoj Luci je usvojio i već pomenuti Akcioni plan za rodnu ravnopravnost Univerziteta u Banjoj Luci za period 2022-2026. godine.

Integracija rodne dimenzije u naučnoistraživački proces počiva na dva temeljna principa: integraciji rodne dimenzije u naučnoistraživačke sadržaje i jednakim mogućnostima za muškarce i žene da učestvuju u naučnim istraživanjima. Za svaki od navedenih principa karakteristične su određene procedure koje omogućavaju njihovu implementaciju. Međusobnu uslovljenost navedenih principa, odnosno redosljed procedura koje omogućavaju njihovu implementaciju, najjednostavnije je prikazati uz pomoć grafičkog prikaza tzv. ciklusa rodno osjetljivog istraživanja.

Prikaz 1: Ciklus rodno osjetljivog istraživanja

Izvor: Directorate-General for Research and Innovation, 2014, part 2.1

Zagovaranje i učestalija implementacija prethodno navedenih principa vodilo bi ka uspostavljanju rodno ravnopravnog akademskog i naučnoistraživačkog okruženja, tj. ka kritičkom propitivanju, javnoj osudi i/ili sankcionisanju mehanizama za

reprodukciju rodni neravnopravnosti na univerzitetima i drugim istraživačkim organizacijama i ustanovama. Pri tome naročito naglašavamo potrebu za kolektivnom akcijom usmjerenom ka onemogućavanju reprodukcije sljedećih mehanizama:

- visokoškolske i istraživačke institucije/ustanove kao rodno određena okruženja, tj. okruženja koje omogućavaju reprodukciju rodni predrasuda i stereotipa – navedeni mehanizam se manifestuje kroz horizontalnu segregaciju (tendenciju da se žene i muškarci grupišu u određene naučne oblasti i discipline), vertikalnu segregaciju (muškarci se češće nalaze na upravljačkim pozicijama), odnosno proces uvođenja studenata i studentkinja u metodologiju naučnoistraživačkog rada koji ne podrazumijeva rodnu dimenziju;
- nesvjesna ili implicitna rodna pristrasnost – navedeni mehanizmi su posljedica rodne neosjetljivosti uslovljene prethodnim životnim iskustvom, odnosno vrijednosnim stavovima, i kao takvi mogu da se prevaziđu podizanjem svijesti o njihovim uzrocima i posljedicama (naročito je bitno da oni ne utiču na evaluaciji individualnih kvaliteta i postignuća istraživača i istraživačica, jer se tako generacijski reprodukuju);
- predstave o nauci kao isključivo muškoj djelatnosti - ovaj mehanizam je povezan sa rodnim stereotipima koji su zasnovani na strukturalnoj diskriminaciji žena kroz dosadašnju istoriju razvoja nauke i sve više odstupa od činjeničnog stanja, tj. sve izraženijeg procesa povećanja broja žena u visokom obrazovanja i naučnoistraživačkom sektoru;
- realizacija rodno slijepih ili rodno pristrasnih istraživanja – ovaj mehanizam ne uvažava činjenicu da su pol i rod osnovni društveni statusi, tj. kroz neuvažavanje navedenih društvenih kategorija vodi ka reprodukciji „loše nauke“ i nevjerodostojnih reprezentacija stvarnosti (npr. greške pri konceptualizaciji istraživanja, uzorkovanju, prikupljanju podataka, i sl) (EIGE, 2016, pp. 7-8).

Odsustvo integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje vodi ka reprodukciji rodni nejednakosti i uzrok je mnogih negativnih pojava u visokom obrazovanju i širem društvenom kontekstu: generalizacijama koje su zasnovane isključivo na muškim iskustvima, ženska iskustva nisu javno vidljiva, reprezentaciji ženskog ponašanja kao devijacije u odnosu na patrijahalne obrasce, umanjivanju razlika između žena i muškaraca putem mehanizma homogenizacije, objašnjavanju razlika između muškaraca i žena korištenjem rodni

stereotipa, i sl. Nasuprot tome, integracija rodne dimenzije u nastavne sadržaje ima višestruk značaj za unapređenje nastavnog procesa na visokoškolskim ustanovama i to zbog sljedećih razloga:

- doprinosi društvenoj relevantnosti naučnog znanja, tehnologija i izovacija;
- razvija sposobnost kritičkog mišljenja kod studenata;
- stvara pretpostavke za uvažavanje rodne perspektive u profesionalnom djelovanju nakon završetka studija;
- omogućava uočavanje razlika između studenata i studentica koje se odnose na rodnu uslovljenost procesa učenja i provjere stečenih znanja;
- podstiče razmatranje etičkih i organizacionih postulata na kojima počivaju određene škole mišljenja ili naučne discipline (AQU, 2018, pp. 14-15).

U tom kontekstu, integracija rodne dimenzije u nastavne sadržaje može da se posmatra i kao prva u nizu mjera kroz čiju implementaciju je moguće uspostaviti rodno ravnopravnog sistem visokog obrazovanja:

Prikaz 2: Uspostavljanje rodno ravnopravnog sistema visokog obrazovanja

Izvor: AQU, 2018, p. 18

2. REZULTATI ANALIZE I SMJERNICE ZA UNAPREĐENJE INTEGRACIJE RODNE DIMENZIJE U ISTRAŽIVAČKE SADRŽAJE

Analiza istraživačkih sadržaja nastavnog osoblja fakulteta UNIBL obuhvaćenih ovom studijom bila je zasnovana na sljedećoj metodološkoj proceduri:

- izbor forme naučnog obavještenja koja će se analizirati – naučne monografije i naučni radovi nastavnog osoblja izabranih fakulteta;
- izbor indikatora na osnovu kojih će se vršiti analiza;
- izbor vremenskog okvira koji će biti obuhvaćen analizom;
- prikupljanje izabranih formi naučnog obavještenja;
- analiza prikupljenih formi naučnog obavještenja.

Konkretno odluke na osnovu kojih je vršena realizacija etapa prethodno navedene metodološke procedure u velikoj mjeri su bile uslovljene dostupnim resursima. Pri tome prvenstveno mislimo na vremenska ograničenja po pitanju trajanja procesa analize, dostupne ljudske resurse i obim naučne produkcije nastavnog osoblja. U tom kontekstu, smatramo da navedena metodološka procedura može da se koristi i za potrebe budućih analiza integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na UNIBL, ali da ne mora nužno biti zasnovana na istim rješenjima.

Prilikom izbora forme naučnog objašnjenja koja će se analizirati, istraživački tim odlučio je da fokus postavi isključivo na dvije vrste publikacija: naučne članke i monografije. Takođe, odlučeno je da će u obzir biti uzeti samo naučni članci i monografije navedeni u okviru ličnih profila nastavnog osoblja na službenom sajtu UNIBL.

Za potrebe istraživanja korišten je set indikatora/analitički model ustrojen od strane međunarodne fondacije Oxam (Butt, Jayasinghe and Zaaroura, 2019). Korišteni set indikatora je zasnovan na procjeni dizajna istraživanja iz rodne perspektive, odnosno utvrđivanje da li je istraživanje rodno slijepo, rodno svjesno, rodno osjetljivo, rodno odgovorno ili rodno transformativno (Tabela 2.1).

Tabela 2.1: Analitički model za utvrđivanje stepena integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje

Vrsta istraživanja	Opšte karakteristike istraživanja	Naučna i/ili društvena opravdanost istraživanja	Dizajn istraživanja	Prikupljanje podataka	Analiza podataka	Diseminacija, angažman i uticaj rezultata istraživanja
RODNO SLIJEPO – rodna dimenzija uopšte nije uzeta u obzir.	Rodna dimenzija nije prisutna	Rodna dimenzija nije prisutna	Rodna dimenzija nije prisutna	Rodna dimenzija nije prisutna	Rodna dimenzija nije prisutna	Istraživanje je namijenjeno akademskoj publici.
RODNO SVJESNO – rodna dimenzija je prisutna na nivou naučne i/ili društvene opravdanosti istraživanja, ali nije neposredno korištena prilikom konceptualizacije i operacionalizacije istraživanja.	Da li se u istraživanju koristi rodno osjetljiv jezik? Da li se u istraživanju koristi rodno osjetljiv jezik?	Da li je istraživanje povezano sa projektima, kampanjama ili programima koji se bave rodnom tematikom?	Rodna dimenzija nije prisutna.	Rodna dimenzija nije prisutna.	Rodna dimenzija nije prisutna.	Istraživanje je namijenjeno akademskoj publici.
RODNO OSJETLJIVO – rodna dimenzija je uzeta u obzir prilikom konceptualizacije i operacionalizacije istraživanja. Istraživanje ne podrazumijeva analizu rodnih nejednakosti ili akcije usmjerene ka njihovom prevazilaženju.	Da li su prilikom planiranja istraživanja uzeti u obzir rodno specifični rizici, odnosno preduzete određene mjere za smanjenje tih rizika? Da li se prikupljaju/koriste rodno razvrstani podaci kad god je to moguće s ciljem da se u potpunosti predstave iskustva žena, djevojaka i članova drugih rodnih grupa?	Da li je naveden neki istraživački cilj usmjeren ka identifikaciji rodnih barijera i traženju rješenja za njihovo prevazilaženje?	Da li istraživačka pitanja eksplicitno teže ka otkrivanju iskustava žena, djevojaka, muškaraca, dječaka i drugih rodnih grupa, tj. njihovih međusobnih odnosa? Da li postoje određene praznine u istraživanju koje imaju rodnu pozadinu (npr. na nivou podataka)?	Da li su žene, muškarci i pripadnici drugih rodnih grupa uzeti u obzir prilikom uzorkovanja? Da li je pri uzorkovanju uzeta u obzir i interseksionalna dimenzija rodnosti, tj. pored rodnih identiteta vodeno je računa i o starosti, etničkoj pripadnosti, klasnoj pripadnosti, itd? Da li je istraživanje zasnovano na participativnim ili kolaborativnim pristupima? Da li su pri realizaciji kvalitativnih istraživanja (npr. fokus grupa ili intervjua) učesnici mogli da budu dio rodno specifičnih grupa, odnosno da li je rod moderatora/ispitivača bio odgovarajući? Da li su pitanja važna za žene i/ili druge rodne grupe uzeta u obzir prilikom razvijanja indikatora/kategorija za kvantitativne metode?	Rodna dimenzija nije prisutna.	Istraživanje je namijenjeno akademskoj publici.
RODNO ODGOVORNO – rodna dimenzija je uzeta u obzir prilikom konceptualizacije i operacionalizacije istraživanja, tj. temeljno se analizira s ciljem prikupljanja informacija koje će pomoći u razvoju strategija implementacije, komunikacije i uticaja. Istraživanje nije neposredno usmjereno ka izmjeni strukturalnih faktora, poput društvenih normi i odnosa moći, na kojima počivaju rodne nejednakosti.	Podrazumijeva prethodno navedene stavke rodno svjesnih i rodno osjetljivih istraživanja.	Podrazumijeva prethodno navedene stavke rodno svjesnih i rodno osjetljivih istraživanja.	Podrazumijeva prethodnu navedenu stavku rodno osjetljivih istraživanja.	Da li su instrumenti za prikupljanje podataka dizajnirani tako da uzmu u obzir/problematizuju rodne stereotipe, tj. društvene i kulturne faktore koji mogu uvesti rodnu pristranost u podatke?	Da li analiza ističe ključne sličnosti i razlike između iskustava muškaraca, žena i pripadnika drugih rodnih zajednica u vezi sa datim problemom ili pitanjem? Da li analiza razmatra rodne dimenzije društvenih grupa iz interseksionalne perspektive?	Istraživanje je namijenjeno akademskoj i stručnoj publici.
RODNO TRANSFORMATIVNO – rodna dimenzija se temeljno analizira i izvode se dokazi o potrebi i načinu za izazivanje dugoročnih praktičnih promjena strukturalnih faktora poput rodnih odnosa moći, normi, uloga i nejednakosti. Istraživanje vodi ka trajnim društvenim promjenama kroz konkretne akcije (npr. partnerstvo, javni angažman i intervencije, posebno sa organizacijama za ženska prava)	Podrazumijeva prethodno navedene stavke rodno svjesnih, rodno osjetljivih i rodno odgovornih istraživanja.	Podrazumijeva prethodno navedene stavke rodno svjesnih, rodno osjetljivih i rodno odgovornih istraživanja.	Da li istraživanje teži ka neposrednom i smislenom učešću različitih rodno raznolikih i društveno isključenih grupa kao "agenata promjena" tokom različitih faza istraživačkog ciklusa, uključujući definisanje istraživačke agende, analizu, validacione radionice i korišćenje rezultata istraživanja? Da li se istraživačka pitanja odnose na strukturalne odnose moći koji održavaju rodne nejednakosti? Da li su usmjerena ka mogućim rješenjima i mehanizmima za društvene promjene? Da li metodologija istraživanja omogućava kritičko učenje, refleksiju i preispitivanje rodne nejednakosti svih koji su uključeni u istraživački proces?	Podrazumijeva prethodno navedene stavke rodno osjetljivih i rodno odgovornih istraživanja.	Da li analiza moći uzima u obzir rodne nejednakosti po pitanju društvene moći? Koje strategije će se koristiti za njihovo prevazilaženje? Da li studije slučaja ističu inicijativu i angažman žena, djevojaka i članova drugih rodnih grupa (umjesto da ih prikazuju kao ranjive i pasivne grupe)?	Istraživanje je usmjereno ka prevazilaženju rodnih nejednakosti i to kroz neposredan angažman učesnika u izazivanju pozitivnih društvenih promjena.

Na samom početku planiranja istraživanja unutar tima je preovladavalo mišljenje da vremenski okvir kojim će biti obuhvaćeni analizirani istraživački sadržaji treba da bude što duži (po mogućnosti pet godina). Međutim, tokom grupne rasprave, ipak je usaglašena ideja da se analiza vrši isključivo na istraživačkim sadržajima koji su objavljeni tokom 2021. i 2022. godine. Vremenski okvir od dvije godine je izabran iz dva osnovna razloga. Prvi razlog se ticao dostupnih resursa, tj. istraživački tim nije imao predstavu o obimu produkcije istraživačkih sadržaja na fakultetima koji su obuhvaćeni studijom. Drugi razlog je više imao simboličan karakter i ticao se godine formiranja Savjetodavnog odbora za rodnu ravnopravnost na Univerzitetu u Banjoj Luci. S obzirom na to da je Savjetodavni odbor za rodnu ravnopravnost formiran 2021. godine, za većinu članova istraživačkog tima, koji su istovremeno i članovi i članice Savjetodavnog odbora, ta vremenska odrednica je predstavljala svojevrsni novi početak u smislu njihovih prethodnih nastojanja usmjerenih ka implementaciji rodne dimenzije u istraživačke (i nastavne) sadržaje na UNIBL. Pored prethodno navedenog, treba napomenuti da je na nivou istraživačkog tima odlučeno da se ne analiziraju istraživački sadržaji koji su objavljeni u prva četiri mjeseca 2023. godine, jer bi na taj način potencijalno onemogućili da sljedeća analiza integracije rodne dimenzije u pomenute sadržaje bude vršena isključivo na godišnjem nivou.

Proces prikupljanja naučnih članaka i monografija koji su se nalazili na ličnim profilima nastavnog osoblja odvijao se u periodu od 10. do 31. marta 2023. godine. Članovi tima su prikupljali navedene istraživačke sadržaje isključivo za svoje matične fakultete (u slučaju Filozofskog fakulteta taj zadatak su zajedno realizovale prof. dr Milena Karapetrović, za studijske programe filozofije, istorije i predškolskog vaspitanja, odnosno prof. dr Ivana Zečević, za studijske programe psihologije, pedagogije i učiteljskog studija). Proces prikupljanja navedenih istraživačkih sadržaja bio je olakšan činjenicom da su naučni članci i monografije nastavnog osoblja fakulteta koji su obuhvaćeni studijom pretežno bili dostupni u digitalnom formatu i to na internet platformama koje omogućavaju otvoreni pristup podacima.

Proces analize prikupljenih članaka odvijao se tokom aprila i prve sedmice maja 2023. godine. Pomenuti proces se realizovao u dvije faze. U prvoj fazi članovi i članice istraživačkog tima imali su zaduženje da analiziraju prikupljene istraživačke sadržaje sa svog matičnog fakulteta (u slučaju Filozofskog fakulteta taj zadatak su zajedno realizovale prof. dr Milena Karapetrović, za studijske

programe filozofije, istorije i predškolskog vaspitanja, odnosno prof. dr Ivana Zečević, za studijske programe psihologije, pedagogije i učiteljskog studija). Nakon toga, u drugoj fazi je vršena analiza onih istraživačkih sadržaja koji tokom prvobitne analize nisu označeni kao rodno slijepi. Ta faza analize je imala za cilj otklanjanje eventualnih nedoumica oko procjene dizajna konkretnih istraživačkih sadržaja u koje je integrisana rodna dimenzija.

Na osnovu rezultata sprovedene analize ustanovili smo da je na fakultetima UNIBL koji su obuhvaćeni studijom prisutan nizak nivo integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje. U tabelama 2.2, 2.3, 2.4 i 2.5, prikazani su rezultati sprovedene analize istraživačkih sadržaja za svaki fakultet ponaosob.

Tabela 2.2: Stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na Fakultetu političkih nauka 2021/2022.

Vrsta publikacije	Rodno slijepo	Rodno svjesno	Rodno osjetljivo	Rodno odgovorno	Rodno transformativno
Naučni članak	56	0	1	0	0
Monografija	3	0	0	0	0

Tabela 2.3: Stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na Filozofskom fakultetu 2021/2022.

Vrsta publikacije	Rodno slijepo	Rodno svjesno	Rodno osjetljivo	Rodno odgovorno	Rodno transformativno
Naučni članak	110	2	1	0	0
Monografija	11	1	0	0	1

Tabela 2.4: Stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na Filološkom fakultetu 2021/2022.

Vrsta publikacije	Rodno slijepo	Rodno svjesno	Rodno osjetljivo	Rodno odgovorno	Rodno transformativno
Naučni članak	54	2	1	6	0
Monografija	12	0	0	0	0

Tabela 2.5: Stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na Pravnom fakultetu 2021/2022.

Vrsta publikacije	Rodno slijepo	Rodno svjesno	Rodno osjetljivo	Rodno odgovorno	Rodno transformativno
Naučni članak	24	3	1	3	0
Monografija	8	2	0	0	0

Kada se navedeni podaci agregiraju na nivou fakulteta obuhvaćenih studijom proizilazi da su ukupno analizirana 264 naučna članka i 38 monografija. Objedinjeni rezultati analize prikupljenih istraživačkih sadržaja predstavljeni su u tabeli 2.6.

Tabela 2.6: Stepen integracije rodne dimenzije u istraživačke sadržaje na fakultetima obuhvaćenim studijom

Vrsta publikacije	Rodno slijepo	Rodno svjesno	Rodno osjetljivo	Rodno odgovorno	Rodno transformativno
Naučni članak	244	7	4	9	0
Monografija	34	3	0	0	1

Tokom pomenute analize utvrđeno je da su mnoga istraživanja na osnovu kojih su nastale prikupljene publikacije uz relativno malo truda mogla da budu dizajnirana u skladu sa rodnom perspektivom, odnosno na nivou rodno svjesnog istraživanja. S obzirom na to da nismo u mogućnosti da utvrdimo zašto se to nije desilo, u nastavku teksta ponudićemo nekoliko metodoloških smjernica koje bi mogle da budu od koristi koleginicama i kolegama koje žele da realizuju istraživanja sa rodnom perspektivom:

- prvi korak – izbor odgovarajuće literature prilikom primarnog pregleda literature, tj. izvora koji nam mogu pružiti uvid u rodnu perspektivu naučnog problema/predmeta istraživanja koji nam je u fokusu;
- drugi korak – identifikovanje odgovarajućih teorijskih alata u koje je integrisana rodna dimenzija na osnovu kojih ćemo (u većoj ili manjoj mjeri) izvršiti konceptualizaciju istraživanja, tj. paradigmatško i teorijsko zasnivanje istraživanja, izbor predmeta istraživanja, određenje naučnih i društvenih ciljeva istraživanja, postavljanje hipoteza i izbor odgovarajućih istraživačkih metoda i tehnika;

- treći korak – identifikovanje načina na koji je moguće izvršiti operacionalizaciju odabranih teorijskih alata iz rodne perspektive, tj. njihovo pretvaranje u kategorijalne i/ili numeričke varijable pomoću kojih je moguće mjeriti rodne aspekte stvarnosti;
- četvrti korak – izbor metodoloških alata za prikupljanje i analizu podataka koji omogućavaju što vjerodostojniju reprezentaciju rodne dimenzije ili aspekata stvarnosti;
- peti korak – izbor načina uzorkovanja koji podrazumijeva uvažavanje rodne dimenzije stvarnosti;
- šesti korak – realizacija istraživanja.

Napominjemo da su navedene smjernice opšteg karaktera i da ih treba kombinovati sa predstavljanim analitičkim modelom na osnovu kojeg je sprovedana analiza istraživačkih sadržaja u okviru ove studije. Takođe, veliku pomoć pri realizaciji istraživanja sa rodnom perspektivom može da predstavlja i namjenska ček lista osmišljena od strane Generalnog direktorata za istraživanja i inovacije pri Evropskoj komisiji (Directorate-General for Research and Innovation, 2014, part 2.4). Navedena ček lista je dostupna u Prilogu 1.

3. REZULTATI ANALIZE I SMJERNICE ZA INTEGRACIJU RODNE DIMENZIJE U NASTAVNE SADRŽAJE

Analiza nastavnih planova i programa na izabranim fakultetima bila je zasnovana na djelomično prilagođenom setu indikatora predloženih od strane Agencije za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema:

- sprovedena analiza stepena rodne integracije studijskog programa (analiza na nivou Samoevaluacionog izvještaja za svaki studijski program);
- broj i vrsta kompetencija iz sfere rodne tematike koje se stiču završetkom studija (analiza na nivou Elaborata za svaki studijski program);
- broj i vrsta ishoda učenja povezanih sa rodnom perspektivom (analiza na nivou dostupnih silabusa za svaki predmet unutar kurikuluma);
- broj predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku (analiza na nivou dostupnih silabusa za svaki predmet unutar kurikuluma);
- status tih predmeta (obavezni ili izborni) i u kojoj godini studija se izvode (analiza na nivou dostupnih silabusa za svaki predmet unutar kurikuluma);
- broj nastavnih jedinica koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku (analiza na nivou dostupnih silabusa za svaki predmet unutar kurikuluma);
- nastavni plan i program omogućava studentima i studentkinjama da biraju rodno specifične predmete koji su dio drugih programa - izborni predmeti, sporedni programi, fakultativni predmeti, itd. (analiza na nivou Elaborata za svaki studijski program);
- da li je neki od predmeta posvećen realizaciji istraživanja sa rodnom perspektivom (analiza na nivou silabusa za svaki predmet unutar kurikuluma) (AQU, 2019, str. 23).

Pored prethodno navedene, sproveli smo i analizu usklađenosti ishoda učenja nastavnih predmeta sa odgovarajućim setovima ishoda učenja koje je za svaku naučnu oblast predložila Agencije za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema (AQU, 2019, str. 25-54). Pomenuta agencija u okviru evropskog akademskog prostora slovi za jednu od najaktivnijih i najuspješnijih organizacija po pitanju promocije i integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. U tom kontekstu, smatramo da razloge za upotrebu navedenih indikatora ne trebamo posebno obrazlagati.

Prije nego što predstavimo rezultate sprovedene analize osvrnućemo se na nekoliko tehničkih aspekata koji se odnose na specifičnost indikatora ili nastavnih sadržaja. Prvi od njih se odnosi na naglašavanje javne vidljivosti integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Iz te perspektive je evidentno da pomoću navedenih indikatora nije moguće u potpunosti utvrditi (ne)postojanje rodne dimenzije u okviru određenog nastavnog sadržaja. Na primjer, moguće je da se u silabusu određenog nastavnog predmeta navodi rodno osjetljiva literatura, odnosno da nastavnik-ica upoznaje studente-kinje sa rodno osjetljivim temama, iako se to ne može jasno vidjeti na osnovu podataka dostupnih u silabusu predmeta. Ne želimo da umanjimo značaj takvih praksi, ali smatramo da one ne predstavljaju adekvatan način za institucionalizaciju rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Pri tome prvenstveno mislimo na obavezu nastavnog osoblja da prilikom izrade silabusa vjerodostojno navede očekivane ishode učenja. Drugim riječima, odsustvo rodne dimenzije na nivou ishoda učenja implicira da nastavno osoblje navedenu problematiku ne smatra dovoljno značajnom ili ona u silabus predmeta nije integrisana iz nekog drugog razloga (npr. zato što nastavnici i nastavnice smatraju da će se tome usprotiviti njihove kolegice i/ili kolege sa katedre ili fakulteta). Drugi tehnički aspekt se odnosi na same nastavne sadržaje. Pretpostavljamo da je načelno moguće integrisati rodnu dimenziju u bilo koji nastavni predmet (bez obzira na naučnu i užu naučnu oblast kojoj pripada), ali isto tako možemo da se zapitamo da li je to i neophodno. Međutim, šta ako rezultati analize integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje na nivou određenog studijskog programa ili fakulteta ukazuju da ona uopšte ne postoji ili je na veoma niskom nivou? Na kraju, treći tehnički aspekt bi se odnosio na našu želju da indikator koji se odnosi na broj i vrsta ishoda učenja povezanih sa rodnom perspektivom nadogradimo kroz već pomenutu analizu njihove usklađenosti sa setovima ishoda učenja koje je za svaku naučnu oblast predložila

Agencije za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema. To smo prvenstveno uradili jer smo smatrali da ćemo na taj način dodatno ukazati na primjere dobrih praksi.

3.1. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Fakultet političkih nauka

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci (FPN UNIBL) matičan je za četiri katedre: Katedra za sociologiju, Katedra za novinarstvo i komunikologiju, Katedru za socijalni rad i Katedru za političke nauke. U okviru prvog ciklusa studija na FPN UNIBL realizuju se 4 studijska programa: Studijski program primijenjene sociologije, Studijski program novinarstva i komunikologije, Studijski program socijalnog rada i Studijski program političkih nauka. Uvidom u najrecentnije verzije samoevaluacionih izvještaja navedenih studijskih programa utvrdili smo da unutar njih nije sprovedena sveobuhvatna analiza stepena integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Pored toga, uvidom u elaborate o opravdanosti osnivanja navedenih studijskih programa ustanovili smo da unutar njih nisu navedene kompetencije iz sfere rodne tematike koje se stiču završetkom studija. Na osnovu silabusa predmeta na navedenim studijskim programima identifikovali smo 9 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku:

Tabela 3.1: Predmeti na FPN UNIBL u koje je integrisana rodna dimenzija

Studijski program	Naziv, status i godina izvođenja predmeta
Primijenjena sociologija	Studije roda , izborni, druga godina Sociologija rada , obavezni, treća godina Rodna ravnopravnost u upravljanju ljudskim resursima , izborni, četvrta godina Sociologija rizika , obavezni, četvrta godina Rodna perspektiva u društvenim istraživanjima , obavezan, četvrta godina
Novinarstvo i komunikologija	Filozofija roda i mediji , izborni, druga godina
Socijalni rad	Ljudska prava i socijalni rad , izborni, druga godina Socijalni rad i nasilje u porodici , izborni, treća godina Teorije i modeli psihosocijalnog rada , obavezan, četvrta godina

U okviru tih predmeta su utvrđene 74 nastavne jedinice koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku (na nivou Studijskog programa primijenjene sociologije 46, Studijskog programa novinarstva i komunikologije 14 i Studijskog programa socijalnog rada 4).

I pored toga što je na studijskim programima prvog ciklusa studija FPN UNIBL moguće identifikovati 9 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku, ishodi učenja povezani sa rodnom perspektivom su navedeni samo za 4 predmeta (**Studije roda, Rodna ravnopravnost u upravljanju ljudskim resursima, Rodna perspektiva u društvenim istraživanjima i Filozofija roda i mediji**). Prilikom analize silabusa navedenih predmeta ustanovili smo da postoji visoka usklađenost njihovih ishoda učenja sa setovima ishoda učenja za društvene nauke koje je predložila Agencije za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema (AQU, 2019, str. 32-40).

Tabela 3.2: Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja na FPN UNIBL

Naziv studijskog programa	Ukupan broj predmeta	Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja			
		Ne postoji	Djelomična	Visoka	Silabus nije dostupan
Primijenjena sociologija	76	73	0	3	0
Novinarstvo i komunikologija	88	87	0	1	0
Socijalni rad	50	50	0	0	0
Političke nauke	64	64	0	0	0

Rezultati sprovedene analize ukazuju da na studijskim programima prvog ciklusa studija FPN UNIBL studentima-kinjama nije omogućeno da biraju rodno specifične predmete koji su dio drugih programa (na njihovom ili drugim fakultetima). Pored toga, na

Studijskom programu primijenjene sociologije identifikovan je 1 predmet posvećen realizaciji istraživanja sa rodnom perspektivom. U pitanju je predmet pod nazivom **Rodna perspektiva u društvenim istraživanjima**.

3.2. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Filozofski fakultet

Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci (FF UNIBL) matičan je za 4 katedre: Katedra za pedagogiju i metodike, Katedra za psihologiju, Katedra za filozofiju i Katedra za istoriju. U okviru prvog ciklusa studija na FF UNIBL realizuje se 6 studijskih programa: Studijski program pedagogije, Studijski program psihologije, Studijski program učiteljski studij, Studijski program filozofije, Studijski program istorije i Studijski program predškolskog vaspitanja. Uvidom u najrecentnije verzije samoevaluacionih izvještaja navedenih studijskih programa utvrdili smo da unutar njih nije sprovedena sveobuhvatna analiza stepena integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Pored toga, uvidom u elaborate o opravdanosti osnivanja navedenih studijskih programa ustanovili smo da unutar njih nisu navedene kompetencije iz sfere rodne tematike koje se stiču završetkom studija. Na osnovu silabusa predmeta na navedenim studijskim programima identifikovali smo 8 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku:

Tabela 3.3: Predmeti na FF UNIBL u koje je integrisana rodna dimenzija

Studijski program	Naziv, status i godina izvođenja predmeta
Pedagogija	Istorija vaspitanja i obrazovanja žena , izborni, druga godina
Psihologija	Psihologija međuljudskih odnosa , obavezni, druga godina
Filozofija	Demokratija i ljudska prava , obavezni, prva godina Feministička filozofija , izborni, prva godina Ontologija 3 , obavezni, četvrta godina Osnovi bioetike , izborni, četvrta godina
Istorija	Privatni život Srba u XIX vijeku , izborni, treća godina
Predškolsko vaspitanje	Filozofija , obavezni, prva godina

U okviru tih predmeta utvrđeno je 25 nastavnih jedinica koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku (na nivou Studijskog programa pedagogije 4, Studijskog programa psihologije 1, Studijskog programa filozofije 18, Studijskog programa istorije 1 i Studijskog programa predškolskog vaspitanja 1).

Iako je na studijskim programima prvog ciklusa studija FF UNIBL moguće identifikovati 8 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku, ishodi učenja povezani sa rodnom perspektivom su navedeni samo za 3 predmeta (**Istorija vaspitanja i obrazovanja žena, Psihologija međuljudskih odnosa i Feministička filozofija**). Prilikom analize silabusa navedenih predmeta ustanovili smo da za 2 predmeta postoji visoka, a za 1 predmet djelimična usklađenost njihovih ishoda učenja sa setovima ishoda učenja za društvene i humanističke nauke koje je predložila Agencije za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema (AQU, 2019, str. 26-40).

Tabela 3.4: Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja na FF UNIBL

Naziv studijskog programa	Ukupan broj predmeta	Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja			
		Ne postoji	Djelomična	Visoka	Silabus nije dostupan
Pedagogija	86	85	0	1	0
Psihologija	57	56	1	0	0
Učiteljski studij	65	65	0	0	0
Filozofija	62	59	0	1	2
Istorija	68	68	0	0	0
Predškolsko vaspitanje	65	65	0	0	0

Rezultati sprovedene analize ukazuju da na studijskim programima prvog ciklusa studija FF UNIBL studentima i studentkinjam nije omogućeno da biraju rodno specifične predmete koji su dio drugih programa (na njihovom ili drugim fakultetima). Pored toga, na studijskim programima prvog ciklusa FF UNIBL identifikovan je jedan predmet na kojem se izučava realizacija istraživanja sa rodnom perspektivom – **Feministička filozofija**.

3.3. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Filološki fakultet

Filološki fakultet Univerziteta u Banjoj Luci (FLF UNIBL) matičan je za 6 katedri: Katedru za srbistiku, Katedru za anglistiku, Katedru za germanistiku, Katedru za romanistiku, Katedru za sinologiju i Katedru za klasičnu filologiju. U okviru prvog ciklusa studija na FLF UNIBL realizuje se 6 studijskih programa: Studijski program srpskog jezika i književnosti, Studijski program engleskog jezika i književnosti, Studijski program njemačkog jezika i književnosti, Studijski program italijanskog jezika i književnost, Studijski program francuskog jezika i književnosti i latinskog jezika, Studijski program ruskog i srpskog jezika i književnosti i Studijski program romanistike. Uvidom u najrecentnije verzije samoevaluacionih izvještaja navedenih studijskih programa (izuzetak su Studijski programi sinologije i romanistike koji su pokrenuti akademske 2022/2023. godine) utvrdili smo da unutar njih nije sprovedena sveobuhvatna analiza stepena integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Pored toga, uvidom u elaborate o opravdanosti osnivanja navedenih studijskih programa ustanovili smo da unutar njih nisu navedene kompetencije iz sfere rodne tematike koje se stižu završetkom studija. Analizom silabusa predmeta navedenih studijskih programa identifikovali smo 11 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku:

Tabela 3.5: Predmeti na FLF UNIBL u koje je integrisana rodna dimenzija

Studijski program	Naziv, status i godina izvođenja predmeta
Engleski jezik i književnost	Srednjovjekovna engleska književnost, obavezan, prva godina Američka književnost do 20. vijeka, obavezan, druga godina Američka književnost prve polovine 20. vijeka, obavezan, druga godina Engleska književnost modernizma, obavezan, treća godina Savremena engleska književnost, obavezan, treća godina Američka književnost od 1970., obavezan, četvrta godina Viktorijanska poezija i poetika, izborni, četvrta godina
Italijanski jezik i književnost	Italijanska ženska književnost, izborni, četvrta godina
Francuski jezik i književnost	Savremena francuska književnost, izborni, četvrta godina
Ruski i srpski jezik i književnost	Ruska književnost XX vijeka 2, obavezni, četvrta godina
Sinologija	Kulturologija, izborni, četvrta godina

U okviru tih predmeta utvrđeno je 18 nastavnih jedinica koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku (na nivou Studijskog programa engleskog jezika i književnosti 11, Studijskog programa italijanskog jezika i književnosti 4, Studijskog programa francuskog jezika i književnosti i latinskog jezika 1, Studijskog programa ruskog i srpskog jezika i književnosti 1 i Studijskog programa sinologije 1).

Iako je na studijskim programima prvog ciklusa studija FLF UNIBL moguće identifikovati 11 predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku u silabusima tih predmeta nisu navedeni ishodi učenja povezani sa rodnom perspektivom.

Tabela 3.6: Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja na FLF UNIBL

Naziv studijskog programa	Ukupan broj predmeta	Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja			
		Ne postoji	Djelomična	Visoka	Silabus nije dostupan
Srpski jezik i književnost	77	77	0	0	0
Engleski jezik i književnost	58	58	0	0	0
Njemački jezik i književnost	66	65	0	0	1
Italijanski jezik i književnost	50	48	0	0	2
Francuski jezik i književnost i latinski jezik	69	66	0	0	3
Ruski i srpski jezik i književnost	64	59	0	0	5
Romanistika	75	75	0	0	0
Sinologija	48	48	0	0	0

Rezultati sprovedene analize ukazuju da na studijskim programima prvog ciklusa studija FLF UNIBL studentima i studentkinjama nije omogućeno da biraju rodno specifične predmete koji su dio drugih programa (na njihovom ili drugim fakultetima). Pored toga, na studijskim programima prvog ciklusa FF UNIBL nema predmeta na kojima se izučava realizacija istraživanja sa rodnom perspektivom.

3.4. Rezultati analize nastavnih sadržaja za Pravni fakultet

Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci (PF UNIBL) matičan je za 6 katedri: Katedra za krivično pravo, Katedra za građansko i poslovno pravo, Katedra za upravno, radno i socijalno pravo, Katedra za državno-pravne nauke, Katedru za rimsko pravo i istoriju države i prava i Katedru za međunarodno pravo. U okviru prvog ciklusa studija na PF UNIBL realizuje se jedan studijski program: Studijski program prava. Uvidom u najrecentniju verziju samoevaluacionog izvještaja navedenog studijskog programa utvrdili smo da unutar njega nije sprovedena sveobuhvatna analiza stepena integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje. Pored toga, uvidom u elaborate o opravdanosti osnivanja navedenog studijskog programa ustanovili smo da unutar njega nisu navedene kompetencije iz sfere rodne tematike koje se stiču završetkom studija. Analizom silabusa predmeta navedenih studijskih programa identifikovali smo jedan predmet koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili je usmjeren na rodnu tematiku:

Tabela 3.7: Predmeti na PF UNIBL u koje je integrisana rodna dimenzija

Studijski program	Naziv, status i godina izvođenja predmeta
Pravo	Engleska pravna terminologija, obavezan, prva godina

U okviru tog predmeta utvrđene su 3 nastavne jedinice koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku. Uvidom u silabus pomenutog predmeta utvrdili smo da se u njemu ne navode ishodi učenja povezani sa rodnom perspektivom.

Tabela 3.8: Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja na PF UNIBL

		Usklađenost silabusa predmeta sa AQU ishodima učenja			
Naziv studijskog programa	Ukupan broj predmeta	Ne postoji	Djelomična	Visoka	Silabus nije dostupan
Pravo	46	46	0	0	0

Rezultati sprovedene analize ukazuju da na studijskom programu prvog ciklusa studija PF UNIBL studentima i studentkinjama nije omogućeno da biraju rodno specifične predmete koji su dio drugih programa (na njihovom ili drugim fakultetima). Pored toga, na studijskom programu prvog ciklusa PF UNIBL nema predmeta na kojima se izučava realizacija istraživanja sa rodnom perspektivom.

3.5. Smjernice za unapređenje integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje

Predstavljeni rezultati potvrđuju polazne pretpostavke o niskom nivou integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje na navedenim fakultetima. Ovom konstatacijom ne želimo da umanjimo značaj ustanovljenih razlika između pojedinih fakulteta i studijskih programa koji se na njima realizuju, već da istaknemo potrebu za unapređenjem postojećeg stanja. Iz te perspektive ohrabruje činjenica da na fakultetima koji su obuhvaćeni ovom studijom postoje predmeti u koje je integrisana rodna dimenzija, tj. da postoji svijest o potrebi za izučavanjem društvenih pojava koje se odnose na rodne razlike. Smatramo da je to dobra polazna osnova i u tom kontekstu predlažemo sljedeće smjernice za unapređenje integracije rodne dimenzije u nastavne sadržaje (na fakultetima koji su obuhvaćeni ovom studijom, kao i na drugim organizacionim jedinicama Univerziteta u Banjoj Luci):

- prvi korak: izrada odgovarajućih ishoda učenja za predmete koji već sadrže nastavne jedinice koje na nivou naslova uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjerene na rodnu tematiku;

- drugi korak: uvrštavanje pomenutih ishoda učenja u silabuse predmeta kojima pripadaju;
- treći korak: uvođenje novih predmeta koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku. U silabusima tih predmeta bi trebalo navesti odgovarajuće ishode učenja povezane sa rodnom perspektivom. Pri tome bi trebalo voditi računa da neki od tih predmeta imaju obavezan status, a jedan od tih predmeta bi trebao biti posvećen realizaciji istraživanja sa rodnom perspektivom (to bi mogao da bude i predmet u koji je uključena perspektiva rodnog identiteta, npr. mogao bi da sadrži jednu ili više nastavnih jedinica koje su posvećene navedenoj tematici). Takođe, trebalo bi voditi računa da obavezni predmeti koji uključuju perspektivu rodnog identiteta ili su usmjereni na rodnu tematiku budu zastupljeni na svim godinama prvog ciklusa studija, odnosno na svim studijskim programima;
- četvrti korak: uvođenje rodno uravnoteženih izvora/literature u silabuse većine predmeta;
- peti korak: uvrštavanje kompetencija iz sfere rodne tematike koje se stiču završetkom studija u elaborate o opravdanosti inoviranja ili pokretanja novih studijskih programa.

Kao dopunu navedenim smjernicama u Prilogu 2 smo predstavili prijedloge dodatnih ishoda učenja za određen broj predmeta na studijskim programima UNIBL koji su uključivali perspektivu rodnog identiteta, ali unutar njihovih silabusa nisu bili navedeni ishodi učenja povezani sa rodnom perspektivom. Dodatne smjernice za integraciju rodne dimenzije u ishode učenja za nastavne predmete iz različitih naučnih oblasti dostupne su u okviru već pominjane publikacije koju je objavila Agencija za osiguranje kvaliteta katalonskog javnog univerzitetskog sistema (AQU, 2019, str. 25-54).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati sprovedene analize potvrdili su nizak nivo integracije rodne dimenzije u istraživačke i nastavne sadržaje na fakultetima UNIBL koji su obuhvaćenim ovom studijom. Iako su u pitanju fakulteti društvenih i humanističkih nauka, tj. organizacione jedinice UNIBL za koje bi bilo razumno pretpostaviti da više pažnje poklanjaju rodnoj dimenziji društvenosti u odnosu na organizacione jedinice koje su matične za druge naučne oblasti (prirodne nauke, inženjstvo i tehnologiju, medicinske i zdravstvene nauke i poljoprivredne nauke), smatramo da rezultate ove studije ne treba doživljavati fatalistički. Utvrđeno stanje je neposredna posljedica šireg društvenog konteksta u kome živimo, tj. dominacije patrijahalnih/tradicionalističkih diskursa koji ne samo da onemogućavaju efikasniju integraciju rodne dimenzije unutar naše akademske zajednice, već i efikasniju promociju i implementaciju načela rodne ravnopravnosti u svim drugim sferama društvenog djelovanja. Iz te perspektive, smatramo da rezultati sprovedene analize pružaju osnovu za umjereni optimizam, tj. neposredan pokazatelj da na Univerzitetu u Banjoj Luci već postoje pripadnici i pripadnice akademske zajednice koji predano rade na mijenjanju postojećeg stanja i koji pokreću društvene promjene „odozdo“ (engl. *bottom-up*).

Istovremeno, svjedočimo da se na UNIBL dešavaju i društvene promjene „odozgo“ (engl. *top-down*). Formiranje Savjetodavnog odbora za rodnu ravnopravnost, usvajanje Akcionog plana za rodnu ravnopravnost, a prethodno i Smjernica za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja (UNIBL, 2020), osnažili su institucionalni okvir za promovisanje i implementaciju načela rodne ravnopravnosti. U okviru tog institucionalnog okvira u relativno kratkom vremenu realizovano je mnogo aktivnosti. U tom kontekstu posebno bismo izdvojili izradu studije Rodna ravnopravnost na Univerzitetu u Banjoj Luci (UNIBL, 2021), kao i niz radionica o različitim aspektima rodne (ne)ravnopravnosti usmjerenih ka nastavnom i administrativnom osoblju. Takođe, jedna od tih aktivnosti odnosila se na imenovanje koordinatora i koordinatorke za praćenje i izvještavanje o rodnoj ravnopravnosti na svim organizacionim jedinicama UNIBL. Neke od tih aktivnosti se realizuju i tokom pisanja ove studije (između ostalog, i radionica posvećana rodnoj dimenziji u istraživanjima), a nastaviće da se realizuju i u budućnosti.

U svjetlu prethodno navedenog, pozivamo nastavno i administrativno osoblje UNIBL da aktivno doprinese pomenutim pozitivnim društvenim promjenama. U svojstvu autora i autorki ove studije, naročito želimo da naglasimo našu spremnost da sarađujemo sa kolegicama i kolegama koji su zainteresovani za integraciju rodne dimenzije u vlastite nastavne i istraživačke aktivnosti bez obzira na naučnu oblast iz koje dolaze. Iskreno vjerujemo da međusobno podučavanje i neposredna saradnja predstavljaju najbolje pristupe za promociju i implementaciju rodne ravnopravnosti na našem univerzitetu, među našim studentima i studentkinjama, a posljedično i u vanakademsom kontekstu.

LITERATURA

- Agencija za ravnopravnost polova BiH. 2006. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena. Pristupljeno sa: https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/centri/gendercentarrs/Documents/CEDAW_308094062.pdf
- Bosna i Hercegovina. (1995). Ustav. Pristupljeno sa: <https://skupstinabd.ba/images/dokumenti/sr/ustav-bih.pdf>
- Bosna i Hercegovina. (2003). Zakonom o ravnopravnosti polova u Bosni i Hercegovini. Pristupljeno sa: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/ZoRS_32_10_H.pdf
- The Catalan University Quality Assurance Agency.2018. Incorporating the Gender Perspective in Higher Education Teaching. Pristupljeno sa: <https://www.aqu.cat/doc/Universitats/Metodologia/General-framework-for-incorporating-the-gender-perspective-in-higher-education-teaching>
- Directorate-General for Research and Innovation (EUROPEAN COMMISSION). 2014. Toolkit – Gender in EU-Funded Research and Innovation. Pristupljeno sa: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c118ea10-58fa-4173-a2c4-65c746918c20>
- European Institute for Gender Equality.2016. Integrating gender equality into academia and research organisations. Pristupljeno sa: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/20186141_mh0518041enc_002_pdfx.pdf
- Pervez Butt, A., Jayasinghe, N. and Zaaroura, M. 2019. Integrating Gender in Research Planning. Oxfam. Pristupljeno sa: <https://policy-practice.oxfam.org/resources/integrating-gender-in-research-planning-620621/>
- Republika Srpska. (1992). Ustav. Pristupljeno sa: https://www.narodnaskupstinars.net/sites/default/files/upload/dokumenti/ustav/cir/ustav_republike_srpske.pdf
- Republika Srpska. (2012). Zakon o naučnoistraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju. Pristupljeno sa: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mnk/Documents/182662147.pdf>
- Savjet Evrope.2011. Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Pristupljeno sa: <https://rm.coe.int/1680462540>

- Ujedinjene nacije. (1948). Opšta deklaracija o ljudskim pravima. Pristupljeno sa: https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2012/11/images_files_UN_Opsta%20deklaracija%20o%20pravima%20coveka.pdf
- UNDP. 2020. Okvir za realizaciju ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Pristupljeno sa: <https://www.undp.org/bs/bosnia-herzegovina/publications/okvir-za-realizaciju-ciljeva-odr%C5%BEivog-razvoja-u-bosni-i-hercegovini>
- United Nations. 1995. Beijing Declaration and Platform for Action. Pristupljeno sa: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>
- United Nations. 2000. United Nations Millennium Declaration. Pristupljeno sa: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2021). Akcioni plan za rodnu ravnopravnost UNIBL za period 2022-2026. godina. Pristupljeno sa: https://unibl.org/uploads/files/strane/ostali_akti/Gender%20Equality%20Plan%20%20Akcioni%20plan%20za%20rodnu%20ravnopravnost%202022-2026.pdf
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2021). Rodna ravnopravnost na Univerzitetu u Banjoj Luci. Pristupljeno sa: https://unibl.org/uploads/files/strane/ostali_akti/Gender%20Equality%20Audit%20%20Analiza%20stanja%20rodne%20ravnopravnosti.pdf
- Univerzitet u Banjoj Luci. (2022). Statut Univerziteta u Banjoj Luci. Pristupljeno sa: https://unibl.org/uploads/files/strane/statut/Statut-UNIBL-2022_1.pdf

PRILOG 1 – ČEK LISTA ZA INTEGRACIJU RODNE DIMENZIJE U ISTRAŽIVAČKE SADRŽAJE

Jednake mogućnosti za učešće žena i muškaraca u istraživanju		☐ Da li postoji rodna ravnoteža u projektnom konzorcijumu ili timu i to na svim nivoima, odnosno instancama donošenja odluka? ☐ Da li radni uslovi dozvoljavaju svim članovima tima da na zadovoljavajuć način usklade radne i porodične obaveze? ☐ Da li su postojeli ustanovljeni institucionalizovani mehanizmi za upravljanje i praćenje aspekata rodne ravnopravnosti, npr. statistički podaci o radnoj snazi?
Rod u kontekstu istraživačke prakse	Idejna faza istraživanja	☐ Ako istraživanje uključuje ljude kao objekte istraživanja, da li je analizirana relevantnost rodnih aspekata za predmet istraživanja? ☐ Ako neposredni predmet istraživanja nisu ljudi, da li su eventualno različiti odnosi muškaraca i žena prema predmetu istraživanja dovoljno jasni? ☐ Da li ste pregledali literaturu i druge izvore koji se odnose na rodne razlike unutar istraživačkog polja?
	Faza planiranja istraživanja	☐ Da li izabrani metodološki pristup podrazumijeva istraživanje (mogućih) rodnih razlika, tj. da će se polno/rodno osjetljivi podaci prikupljati i analizirati tokom cijelog istraživačkog ciklusa i da će biti dio konačnog istraživačkog izvještaja? ☐ Da li prijedlog eksplicitno i sveobuhvatno objašnjava kako će se rješavati pitanja rodnih razlika unutar istraživačkog tima? ☐ Da li su uzeti u obzir potencijalno različiti rezultati i uticaji istraživanja na žene i muškarce?
	Faza realizacije istraživanja	☐ Da li su instrumenti za prikupljanje podataka, poput upitnika ili osnove za razgovor, dizajnirani tako da otkriju potencijalno relevantne polne/rodne razlike? ☐ Da li su grupe uključene u projekat (npr. uzorci, testne grupe) uravnotežene na osnovu polne strukture? Da li se podaci analiziraju prema polnoj strukturi? Da li se druge relevantne varijable analiziraju u odnosu na pol?
	Faza diseminacije rezultata istraživanja	☐ Da li rezultati istraživanja prikazuju statističke pokazatelje, tabele, figure i/ili opise, koji se fokusiraju na relevantne rodne razlike koje su evidentirane tokom analize prikupljenih podataka? ☐ Da li su institucije, katedre i časopisi koji se fokusiraju na rod uključeni među ciljne grupe za diseminaciju, zajedno sa etabliranim istraživačkim časopisima? ☐ Da li ste razmislili mogućnost objavljivanja posebne publikacije ili organizacije događaja na kojem bi bili predstavljeni rezultati istraživanja koji se odnose na rodnu dimenziju društvenosti?

Izvor: Directorate-General for Research and Innovation, 2014, part 2.4

PRIOLOG 2 – PRIMJERI INTEGRACIJE RODNE DIMENZIJE U NASTAVNE SADRŽAJE KROZ KREIRANJE DODATNIH ISHODA UČENJA ZA ODREĐENE NASTAVNE PREDMETE

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA – Studijski program primijenjene sociologije

Naziv predmeta, status, godina studija: Metodologija socijalnih istraživanja, obavezni, druga godina	
Trenutni ishodi učenja	Prijedlog dodatnih ishoda učenja
<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identifikuju osnovne istraživačke paradigme u društvenim naukama, te opišu značaj i ulogu naučnih metoda u konstituisanju naučnog saznanja; - da kritički pristupe objavljenim naučnim radovima, objasne istraživačke strategije koje im stoje u osnovi, ali i ukažu na mogućnosti vezane za njihovo poboljšanje; - samostalno planiranje i realizaciju istraživanja, kao i prezentaciju rezultata istraživanja (pismenu i usmenu). - razviju refleksivan odnos prema svom budućem profesionalnom pozivu, te usvoje osnovne postulate naučno-istraživačke etike. 	<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - formiraju rodno uravnotežen projektni konzorcijum ili tim, projektuju rodno osjetljivo istraživanje i koriste metodološke pristupe osjetljive na rodne razlike; - kreiraju instrumente za prikupljanje rodno osjetljivih podataka; - adekvatno predstavljaju rezultate koji se odnose na rodnu dimenziju društvenosti.

FILOZOFSKI FAKULTET – Studijski program filozofije

Naziv predmeta, status, godina studija: Demokratija i ljudska prava, obavezan, prva godina	
Trenutni ishodi učenja	Prijedlog dodatnih ishoda učenja
<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - objasne način razvoja demokratskih principa, koncepcija ljudskih prava; - razumiju vezu kritičkog mišljenja i promjena u demokratskim procesima u stvarnosti. 	<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> -identifikuju stereotipe i predrasude koji su u osnovi rodne neravnopravnosti; -objasne značaj rodne ravnopravnosti za razvoj demokratske kulture; -usvoje znanja i vještine o teorijskim i praktičnim aspektima zalaganja za ljudska prava i rodnu ravnopravnost.

FILOLOŠKI FAKULTET – Studijski program italijanskog jezika i književnosti

Naziv predmeta, status, godina studija: Italijanska ženska književnost, izborni, četvrta godina	
Trenutni ishodi učenja	Prijedlog dodatnih ishoda učenja
<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna govoriti o svakom tekstu, analizirajući dublje kontekst, radnju, teme i značenja. 	<p>Po završetku modula studentkinje i studenti osposobljeni su da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumiju kako je ženska književnost obogatila književni kanon, uvođenjem originalnih glasova i tema, alternativnih poimanja stvarnosti, kao i jedinstvenih stilova pisanja; - analiziraju historiju italijanske književnosti (ali i književnosti uopšte), posmatrajući specifične historijske i društvene okolnosti koje su ograničile prilike žena da se iskažu kroz pisanu riječ; - kritički analiziraju italijanski književni kanon kao skup selektivnih vrijednosti, nastalih pod uticajem dominantne androcentrične paradigme.

PRAVNI FAKULTET – Studijski program prava

Naziv predmeta, status, godina studija: Porodično pravo, obavezni, druga godina	
Trenutni ishodi učenja	Prijedlog dodatnih ishoda učenja
<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da prikažu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poznavanje izvora i osnovnih instituta porodičnog prava, - primjenu materijalnog prava na činjenično stanje, - pravilno tumačenje relevantnih propisa, - rješavanje problemskih situacija. 	<p>Po završetku kursa studenti/kinje će biti u mogućnosti da:</p> <ul style="list-style-type: none"> - se upozna sa zakonodavstvom koje reguliše jednakost između polova i rodnu ravnopravnost kao i zabranu nasilja nad ženama; - prepozna i djeluje u slučajevima direktne, indirektno i višestruke diskriminacije po osnovu pola, roda ili seksualne orijentacije; - se upozna sa javnim politikama o rodnoj ravnopravnosti i kako da primijeni načela rodne ravnopravnosti (akcioni planovi za rodnu ravnopravnost, procjene uticaja rodnosti, itd.).